

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

A Magyar Kultúra Napján Hiller István kulturális minisztertől a BIBLIOTÉKA EMLÉKÉREM-DÍJat vehette át

a felsőfokú könyvtárosképzésben végzett több évtizedes kiemelkedő munkásságáért
BOBOKNÉ DR. BELÁNYI BEÁTA,

a délvidéki magyar kulturális élet érdekében kifejtett eredményes intézményszervezői
és magas színvonalú szakmai tevékenységéért

HAJNAL JENŐ,

a zentai Thurzó Lajos Közművelődési Központ Könyvtárának munkatársa;

a Békés Megyei Könyvtár zenei könyvtárában a zenei kultúra terjesztéséért végzett
példamutató szakmai munkájáért

DÉZSI LAJOSNÉ,

a városi könyvtárak új szerepkörének kialakításában végzett több évtizedes munkájáért

KERTÉSZ KÁROLY,

a Tapolcai Városi Könyvtár igazgatója;

a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárban végzett meghatározó szakmai tevékenységéért

DR. KÖBÖLKUTI KATALIN,

a debreceni Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár könyvtárosaként végzett oktatói,
oktatásszervezői és tankönyvírói munkásságáért

PAP MIKLÓSNÉ DR. ANGYAL ÁGNES,

a Könyvtári Intézet szakkönyvtárában a könyvtári és információs szakirodalom gyűjtése
és szolgáltatása terén országosan elismert tevékenységéért

PIFKÓNÉ RÁCZ ÁGNES,

a Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtár vezetője;

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményében végzett
több évtizedes bibliográfusi munkásságáért

SÁNTHA TIBORNÉ,

a kaposvári Megyei és Városi Könyvtárban végzett meghatározó szakmai tevékenységéért

DR. SIPOS CSABA,

az egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár szakmai korszerűsítése érdekében
kifejtett munkásságáért

SOHAJDÁNÉ BAJNOK KATALIN.

Kitüntetett kollégáinkra büszkék vagyunk, nekik szeretettel gratulálunk!

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

13. évfolyam 2. szám

2004. február

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Skaliczki Judit:** Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) fejlesztésének irányai 3
- Vidra Szabó Ferenc:** Könyvtári trendek a statisztikai adatok tükrében (1998–2002) 7
- Sonnevend Péter:** Könyvtárügyünk az ezredfordulón – a statisztika tükrében 24

Műhelykérdések

- Bényei Miklós:** A kistelepülési könyvtárak helyismereti gyűjteményeinek kialakítása 36
- Lencséné Bogár Anikó:** On-line cikkrepertórium a Széchenyi István Egyetem Könyvtárában 41

Konferenciák

- Borostyániné Rákóczi Mária:** Tudásalapú társadalom – információs műveltség 45

Extra Hungariam

- Mikulás Gábor:** Új könyvtárvilág 48

Perszonália

- Futala Tibor 75 éves 51
- Zsidai József:** Pallaghy Andrásné (1950–2003) 54

Könyv

- M. L. M.:** Kismonográfia Somogy vármegye könyvtárának százhusz esztendejéről 56
- V. Ecsedy Judit:** Gyakorlatias Kalauz 58

From the contents

Judit Skaliczki: The development trends of the National System of Document Supply in Hungary (3);
Ferenc Vidra-Szabó: Library trends in the mirror of statistical data (1998–2002) (7);
Péter Sonnevend: Hungarian librarianship at the turn of the millennium, as reflected by statistical data (24)

Cikkeink szerzői

Bényei Miklós, a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Borostyániné Rákóczi Mária*, az OPKM osztályvezetője; *V. Ecsedy Judit*, az OSZK munkatársa; *Lencséné Bogár Anikó*, a győri Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár munkatársa; *Mezey László Miklós*, a 3K szerkesztője; *Mikulás Gábor*, információs és PR-tanácsadó; *Skaliczki Judit*, a NKÖM Könyvtári Osztály vezetője; *Sonnevend Péter*, a Kaposvári Egyetem tanára; *Vidra Szabó Ferenc*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Zsidai József*, c. főigazgató

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület - Telefon: 224-3791, E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatja a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4200 forint. Egy szám ára 350 forint
HU-ISSN 1216-6804

Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) fejlesztésének irányai

A jól működő könyvtári rendszer, amely különböző ellátási megoldások révén behálózza egy ország egészét és közvetít a világ és az adott ország között, olyan tárgyi és szellemi infrastruktúra, amely jóval több az információ és a dokumentum eljuttatására, illetve megszerzésére kialakított hálózatnál. Olyan alrendszerre ez az országnak, amelyen keresztül – megfelelő ICT, tárgyi technikai kiépítettség és minőségi szakmai munka mellett – az állampolgárokhoz el lehet jutni, meg lehet őket szólítani, a kérdéseikre választ lehet adni, azaz be lehet vonni az ország lakosságát a társadalom életébe, amelynek így alakítói lehetnek.

Az ODR kialakításával és működtetésével a NKÖM a könyvtári rendszeren belül ezt kívánja magas színvonalon megoldani.

Az ODR küldetése:

- az esélyegyenlőtlenség csökkentése: megteremteni az információhoz és dokumentumokhoz való hozzájutás egyenlő esélyének lehetőségét;
- csökkenteni az információban gazdagok és az információban szegények közötti különbséget.

A küldetés megvalósítása érdekében olyan feladatrendszert kell megoldani, amely alkalmas bármiféle hátrányos helyzet csökkentésére, feloldására, legyenek azok földrajziak, a nem megfelelő dokumentum- vagy információellátottságból eredők vagy egészségügyiék.

Néhány jellemző külföldi példa

Az **Egyesült Királyság** fejlesztési irányai.

Alapvetően a decentralizáltság a jellemző. Ennek része:

- a forrásfeltáró eszközök bővítése,
- a teljes szövegű elektronikus folyóiratcikkek számának növelése,
- széles körű együttműködés a dokumentumellátásban részt vevő intézmények között,
- a kereskedelmi szolgáltatók megjelenése a szolgáltatásban.

A British Library – nemzeti könyvtári szerepköréből adódóan – a digitális szövegek gyűjtője és szolgáltató központja.

E célok érdekében indított projektek:

- a szabadalmak szolgáltatása,
- automatikus rendelés-feldolgozás,
- integrált témafigyelő és dokumentumrendelő szolgáltatás,
- képmegjelenítés,
- elektronikus dokumentumtárolás.

A British Library Document Supply Centre (BLDSC) szerepe a decentralizált szolgáltatási ellátás után is meghatározó. Emellett az Egyesült Királyságban hat nagyobb régió, illetve Anglián belül még nyolc régió felelős a dokumentumszolgáltatásért.

A szolgáltatás **Hollandiában** is a decentralizált szervezeti modell felé hajlik.

A Netherlands Central Catalogue Inter-Library Loan (NCC/ILL) száznál több könyvtár állományából automatizált könyvtárközi kölcsönzésre és dokumentumszolgáltatásra képes központi katalógusrendszer.

2001-ben a könyvtárak közötti együttműködést hangsúlyozandó létrehoztak egy virtuális közkönyvtári portált, a Bibliotheek.nl-t, ennek keretében 2003-ban közös digitális referenz-szolgáltatást.

Dániában a 2000-től működő webes szolgáltatás csaknem minden köz-, tudományos és szakkönyvtár állományadatait, a nemzeti bibliográfiát és a Dan.BiB közös katalógust tartalmazza. A használata teljesen ingyenes.

Németországban a dokumentumszolgáltatást a könyvtárak decentralizáltan oldják meg, a regionális ellátásban a kölcsönös segítségnyújtás és a térítésmentesség elve érvényesül.

Erőteljes hangsúlyt kap az üzleti dokumentumszolgáltatás – a kutatók és a vállalkozók számára a JASON és SUBITO nemzetközileg is versenyképes térítéses cikk- és dokumentumszolgáltatásai, ugyanakkor egyre több szerzői jogi problémával kell megküzdeniük amiatt, hogy a szabad felhasználás köréből átléptek az üzleti világba.

Az ODR hazai fejlesztésének stratégiája

A fejlesztés keretét az 1997. évi CXL. tv. 59 §. (1) és az Országos Dokumentumellátási Rendszerről szóló 73/2003. (V. 28.) Kormányrendelet határozza meg. A lehetőségeit egyrészt a könyvtárak ICT fejlesztése, másrészt az éves minisztériumi támogatások biztosítják.

A kijelölt szolgáltató könyvtárak fejlesztése a könyvtári törvény hatálya lépése óta folyik, a minisztérium által évente nyújtott támogatás lehetővé teszi az ODR-ben szolgáltató könyvtárak számára, hogy gyűjteményüket többpéldányos beszerzéssel fejlesszék, ezáltal legyen a könyvtárközi dokumentumellátás keretében küldhető példány a helyi szolgáltatásra beszerzett dokumentumok mellett.

Az ODR-ben szolgáltató könyvtárak többségében a telematikai és technikai fejlesztés az elmúlt években lehetővé tette a korszerű és gyors elektronikus szolgáltatás bevezetését, a kérések fogadását faxon, e-mail-ben vagy a könyvtár webes felületén keresztül.

Az ODR-szolgáltatásokat a könyvtárhasználó számára közvetítő, ún. kérő könyvtárakban is elindult a fejlesztés, ma már minden városi és sok községi könyvtár rendelkezik internetkapcsolattal.

A megyei és városi könyvtárak, valamint több nagyközségi könyvtár ingyenes használóképzést folytat a lakosság legkülönbözőbb rétegeiből jelentkezők számá-

ra a könyvtárban, ez nagy mértékben hozzájárul az elavult könyvtárkép változásához.

Az ODR fejlesztése keretében az országos lelőhely-nyilvántartás fejlesztése a legfontosabb feladat, az ODR-ben szolgáltató könyvtárak teljes gyűjteményének bevitele. Ez egyrészt az egyes könyvtárak állományának visszamenőleges feldolgozását jelenti, másrészt a különböző számítástechnikai programokat alkalmazó könyvtárak adatbázisának átjárhatóságát kell megteremteni.

Az ODR szolgáltató könyvtáraiban az európai minőségi követelményeknek is megfelelő szolgáltatás-szervezés megvalósítása a következő évek feladata, és ezt a minisztérium támogatja, s megvalósulását a könyvtári szakfelügyelet eszközeivel is ellenőrzi.

Fontos feladat a cél megvalósítása érdekében az ODR szolgáltatásait igénybe vevő könyvtárak körében a korszerű szolgáltatások fogadására alkalmas technikai és tematikai fejlesztés megvalósítása. A kormányprogram tartalmazza azt a célt, hogy minden könyvtár internetkapcsolata kiépítésre kerüljön, ezt nyilvánvalóan az Informatikai és Hírközlési Minisztérium valósíthatja meg a NKÖM-mel együttműködve.

A könyvtárak számára fontos feladat a továbbképzés, amelynek során a könyvtárosok mindegyike képes lesz a korszerű szolgáltatások igénybevételére, közvetítésére a könyvtárhasználók számára.

Ugyancsak fontos feladat a cél megvalósítása érdekében a korszerű könyvtári szolgáltatások propagálása elsősorban a könyvtárat nem használó rétegek körében. Ezzel párhuzamosan a helyi nyilvánosság keretében szükséges a könyvtár korszakváltásának propagálása: köztudomásúvá kell tenni, hogy az információk hozzáférhetőségének nyilvánvaló helye a könyvtár.

A könyvtári dokumentumok szolgáltatásának hatékonysága érdekében az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer fejlesztésének egyik kiemelt feladata a megyei és országos szakkönyvtárak csatlakozásának elősegítése a MOKKÁ-hoz. Másik pedig az ODR lelőhely-nyilvántartás és a MOKKA összekapcsolása. A közös katalogizálás eredményeként létrejövő adatbázis az országos lelőhely-nyilvántartás alapja.

A megyei könyvtárak mindegyike rendelkezik integrált könyvtári rendszerrel. A jelenleg alkalmazott rendszerek közül a TextLib (6), az SrLib (4) és a SZIRÉN (2) nem alkalmas a MOKKA-rendszerhez való csatlakozásra. Ezeket a rendszereket vagy át kell alakítani, vagy le kell cserélni a közös katalogizálásra alkalmas, MOKKA-kompatibilis szoftver(ek)re. A fejlesztések és rendszerek cseréjének költségei körülbelül azonos nagyságrendűek.

A hazai fejlesztés legfontosabb iránya és egyben az eddigi legjelentősebb eredménye a könyvtári rendszer működése szempontjából a különböző könyvtártípusok együttműködése és az együttműködésből született szolgáltatási forma, a könyvtárhasználó szempontjából pedig a gyorsan megkapott dokumentum és információ.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a továbbiakban a következő stratégiai fejlesztés szükséges az Országos Dokumentum-szolgáltatás terén:

- információs infrastruktúra-szolgáltatás, minden könyvtárba internet,
- sávszélesség-bővítés,

- új szerverek, hardverek és korszerű integrált szoftverek,
- közös megyei katalógusok,
- a MOKKA továbbfejlesztése – a megyei könyvtárak rekordjaival történő feltöltése,
- a MOKKA és az ODR lelőhely-nyilvántartásának egyesítése,
- az OSZK retrospektív konverziójának elkészítése,
- az OSZK és a Könyvtári Intézet feladataként a könyvtári digitalizálási koordináció megvalósítása,
- a tudományos kutatást és innovációt támogató elektronikus tartalomszolgáltatás,
- a tartalomszolgáltatás összehangolt fejlesztése,
- az információs szolgáltatás továbbfejlesztése a dokumentumszolgáltatás gyorsítása érdekében,
- a minőségi dokumentumszolgáltatás elveinek kialakítása, fejlesztése, biztosítása és dokumentálása.

(A külföldi példák a Hegyközi Ilona és Tóth Máté [Könyvtári Intézet] által készített szakirodalmi szemléből valók.

Skaliczki Judit